

Ekin Basım Yayın Dağıtım, ISBN: 978-9944-141-99-4

(c) 2009. Her hakkı mahfuzdur.

Öğrenci Dostu Serisi, No: 5

Birinci Baskı: Eylül 2009

Dizgi, Sayfa Düzeni, Kapak: Kemal Gözler

Eleştirileriniz İçin: kgozler@hotmail.com

Kitabın Tanıtımı: www.anayasa.gen.tr/kisa-ah.htm

Baskı: Star Ajans Ltd. Şti. Soğukkuyu Mah. Havaalanı Cad.

Güneş Sok. no 2, Osmangazi, Bursa (Tel: 0224 249 23 20)

Dağıtım: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Burç Pasajı no: 27;

Altıparmak-BURSA, Tel: 0224-220 16 72; 223 04 37; Fax: 0224-223 41 12

Web: www.ekinyayinevi.com E-mail: info@ekinyayinevi.com

Kütüphane Tasnif Numaraları

Library of Congress: KKK2070.G69 2009

Dewey: 342.04 GÖZ 2009

KORSAN YAYINCILARA VE FOTOKOPİCİLERE UYARI: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 3.3.2004 tarih ve 5101 sayılı Kanunla değişik 72'nci maddesi, bir kitabı herhangi bir şekilde (fotokopi dahil) çoğaltanları, dağıtanları, satanları, ticarî amaçla elinde bulunduranları, **2 (iki) yıldan 4 (dört) yıla kadar hapis cezasıyla** veya **50.000 TL'den 150.000 TL'ye** kadar ağır para cezasıyla veya zararın ağırlığı dikkate alınarak **bunların her ikisiyle birden** cezalandırmaktadır.

İKTİBAS KONUSUNDA UYARILAR: 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesine göre, bir kitaptan iktibas (alıntı) yapılabilmesi için şu şartlara uyulması gerekir: (1) İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır. (2) İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderecatını aydınlatmak amacıyla yapılmalıdır. (3) İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır. (4) İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). (5) İktibas edilen kısmın alındığı yer (sayfa numarası) belirtilmelidir (m.35).

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (m.71/4), yukarıdaki şartlara aykırı olarak "kaynak göstermeyen veya yanlış yahut kifayetsiz veya aldatıcı kaynak" göstererek iktibas yapan kişileri, **2 (iki) yıldan 4 (dört) yıla kadar hapis cezasıyla** veya **50.000 TL'den 150.000 TL'ye** kadar ağır para cezasıyla veya zararın ağırlığı dikkate alınarak **bunların her ikisiyle birden** cezalandırmaktadır.

Bu Kitaptan Yapılacak İktibaslar Konusunda Açıklamalar: (1) Bu kitabın metninden iktibas yapılırken yukarıdaki koşullara uyulmalı ve kaynak gösterilse dahi iktibas oranı haksız rekabet teşkil edecek düzeye ulaşmamalıdır. (2) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesi, iktibas "*bazı cümle ve fıkraların* bir başka esere alınması" ile sınırlandırdığına göre, bu kitapta kullanılan orijinal kutu, şema, tablolar, yazarın yazılı izni olmaksızın, kaynak gösterilerek dahi iktibas edilemezler.

Ö Ğ R E N C İ D O S T U ® S E R İ S İ

KISA ANAYASA HUKUKU

(Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku)

Birinci Baskı

Prof. Dr. Kemal GÖZLER

Uludağ Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Öğretim Üyesi

E K İ N

Basım Yayın Dağıtım

Bursa - Eylül 2009

ÖNSÖZ

Elinizde tuttuğunuz *Kısa Anayasa Hukuku* başlıklı bu kitap, aynı Yayınevinden çıkan *Anayasa Hukukuna Giriş* başlıklı kitabımızın kısaltılmış halidir.

Söz konusu kitap, iktisadî ve idarî bilimler fakültelerinin bazı bölümlerinde tek dönem olarak okutulan anayasa hukuku dersleri için fazla kalın olarak bulunmaya başlandı. Biz de bu kitabın hacmini hafifletme yoluna gittik. Böylece ortaya elinizde tuttuğunuz *Kısa Anayasa Hukuku* başlıklı bu kitap ortaya çıktı. Başlıktaki “kısa” kelimesini yadırgayanlar olacaktır. Ancak bu isimlendirmeyi biz icat etmedik. Tahsin Bekir Balta’nın 1964 yılında TODAİE tarafından yayınlanan *Kısa İdare Hukuku* kitabının isimlendirmesinden ilham aldık. Bu arada belirtelim ki üniversite ders kitaplarının “*brief edition*” şeklinde kısaltılmış versiyonlarını yayınlamak Avrupa ve Amerika’da da yaygındır.

Ayrıca belirtelim ki elinizde tuttuğunuz bu kitap, bu kitabın başında bulunan “Sunuş” yazısında açıklanan “öğrenci dostu kitap” anlayışıyla hazırlanmıştır. Bu anlayış çerçevesinde, bu kitabın, hacim olarak ince, içerik olarak da kolay anlaşılır olması için özen gösterilmiştir. Dolayısıyla bu kitapta konuların ayrıntılarına girilmemiştir. Bununla birlikte kitap, gerek anayasa hukukunun genel esasları, gerekse Türk anayasa hukukunun belli başlı konularını kapsamaktadır.

Bu kitap, yukarıda da belirtildiği gibi anayasa hukuku dersini tek dönemde alan öğrenciler içindir. İİBF’lerde anayasa hukuku dersinden başka, Türk anayasa düzeni dersini alan öğrencilerin ve keza hukuk fakültesi öğrencilerinin bu kitaptan anayasa hukuku çalışarak kendilerini kandırmamaları gerekir. Bu öğrencilerin *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş* ve *Türk Anayasa Hukuku Dersleri* başlıklı kitaplarımızdan ders çalışmaları önerilir.

Nihayet özellikle belirtmek isteriz ki, elinizde tuttuğunuz bu kitap, konularını özet olarak işlediği için, KPSS, hakimlik ve kaymakamlık sınavları gibi meslek sınavları için kesinlikle yetersizdir. Söz konusu sınavlara hazırlananların yukarıdaki paragrafta anılan kitaplarımızdan çalışmaları tavsiye olunur.

Kemal Gözler

İÇİNDEKİLER

Birinci Kısım ANAYASA HUKUKUNUN GENEL ESASLARI

Bölüm 1 ANAYASA HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

I. Anayasalar.....	2
A. Türk Anayasaları	2
B. Yabancı Anayasalar	3
II. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	3
III. Bilimsel Eserler	4
V. İnternet Kaynakları	4

Bölüm 2 ANAYASA HUKUKU KAVRAMI

I. Terminoloji.....	5
Anayasa	5
Anayasa Hukuku	5
II. Anayasa Hukukunun Tanımı	6
III. Niçin Anayasa Hukuku Öğrenmemiz Gerekli?.....	7
IV. Anayasa Hukukunun Kısımları	8
1. Anayasa Hukukunun Genel Esasları	8
2. Türk Anayasa Hukuku	9

Bölüm 3 ANAYASA KAVRAMI

I. Anayasa Kavramının Tanımı.....	11
1. Maddî Anlamda Anayasa	11
2. Şeklî Anlamda Anayasa	11
II. Anayasa Türleri.....	13
A. Yazılı Anayasa–Yazısız Anayasa Ayrımı.....	13
1. Yazılı Anayasa.....	13
2. Yazısız Anayasa.....	13

B. Yumuşak Anayasa-Katı Anayasa Ayrımı	14
1. Yumuşak Anayasa	14
2. Katı Anayasa	15
III. Anayasacılık Hareketleri	16

Bölüm 4

KANUNLARIN ANAYASAYA UYGUNLUK DENETİMİ: ANAYASA YARGISI

I. Genel Olarak	18
II. Anayasa Yargısı Modelleri	19
1. Amerikan Modeli	20
2. Avrupa Modeli	20
III. Anayasaya Uygunluk denetiminin Türleri	21
1. <i>A Priori</i> Denetim	21
2. <i>A Posteriori</i> Denetim	21
IV. Anayasaya Uygunluk Denetiminin Yolları	22
1. Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)	22
2. Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu)	23
3. Bireylerin Başvurusu Üzerine Denetim (Anayasa Şikayeti)	23

Bölüm 5

KURUCU İKTİDAR

I. Aslı Kurucu İktidar	25
A. Aslı Kurucu İktidarın Ortaya Çıkış Halleri	25
B. Aslı Kurucu İktidarın Sahibi	25
C. Aslı Kurucu İktidarın Özellikleri	26
D. Aslı Kurucu İktidarın Biçimleri: Anayasa Yapma Usûlleri	26
1. Monokratik Usûller	26
2. Demokratik Usûller	26
a) Kurucu Meclis	27
b) Kurucu Referandum	27
II. Tali Kurucu İktidar	28
A. Tali Kurucu İktidarın Özellikleri	28
1. Tali Kurucu İktidar Hukukî Nitelikte Bir İktidardır	28
2. Tali Kurucu İktidar Sınırlı Bir İktidardır	28
C. Tali Kurucu İktidarın Sahibi	29
D. Tali Kurucu İktidarın Biçimleri: Anayasayı Değiştirme Usûlleri	30
1. Teklif Safhası	30
2. Karar Safhası	30
3. Onay Safhası	31

Bölüm 6
DEVLET KAVRAMI

I. Devletin Unsurları: Millet, Ülke, Egemenlik	33
A. İnsan Topluluğu: Millet	34
1. Objektif Millet Anlayışı	35
2. Sübjektif Millet Anlayışı	35
B. Devletin Toprak Unsuru: Ülke.....	36
C. Devletin İktidar Unsuru: Egemenlik.....	37
1. Egemenliğin Değişik Anlamları.....	38
a) Dış Egemenlik	38
a) İç Egemenlik	38
2. Egemenlik Teorileri	39
a) Teokratik Egemenlik Teorileri.....	40
aa) Doğüstü İlahî Hukuk Doktrini	40
bb) Providansiyel İlahî Hukuk Doktrini	
b) Demokratik Egemenlik Teorileri.....	41
aa) Millî Egemenlik Teorisi	41
bb) Halk Egemenliği Teorisi	42
II. Devletin kökeni Hakkında Teoriler.....	42
1. Aile Teorisi.....	42
2. Biyolojik Teori	42
3. Kuvvet ve Mücadele Teorisi	43
4. Ekonomik Teori: Marksizm	43
5. Devletin Kaynağını İnsan Aklına ve İradesine Dayandıran Teori:	
Sosyal Sözleşme Teorisi.....	44
a) Thomas Hobbes	45
b) John Locke.....	45
c) Jean-Jacques Rousseau	46

Bölüm 7
DEVLET ŞEKİLLERİ I:
MONARŞİ VE CUMHURİYET

I. Monarşi	49
1. Mutlak Monarşi.....	49
2. Meşrutî Monarşi.....	49
III. Cumhuriyet.....	50
1. Dar Anlamda Tanım: Cumhuriyet Monarşinin Tersidir	50
2. Geniş Anlamda Tanım: “Cumhuriyet = Demokrasi”	51

Bölüm 8
DEVLET ŞEKİLLERİ II:
ÜNİTER DEVLET-BİLEŞİK DEVLET

I. Üniter Devlet.....	53
1. Devletin Unsurlarında Teklik	54
2. Devletin Organlarında Teklik	54
II. Bileşik Devlet	55
A. Devlet Birlikleri.....	55
1. Şahsî Birlik	56
2. Hakiki Birlik	56
B. Devlet Toplulukları.....	56
1. Konfederasyon	56
2. Federasyon (Federal Devlet).....	58
a) Tanım.....	58
b) Federalizmin Özellikleri.....	60

Bölüm 9
HÜKÛMET SİSTEMLERİ

Kuvvetler Ayrılığı Teorisi	63
Hükûmet Sistemlerinin Tasnifi.....	64
I. Kuvvetler Birliği Sistemleri	65
A. Yürütme Organında Birleşme.....	65
1. Mutlak Monarşi.....	65
2. Diktatörlük	66
B. Yasama Organında Birleşme: Meclis Hükümeti.....	67
II. Kuvvetler Ayrılığı Sistemleri.....	68
A. Sert Kuvvetler Ayrılığı: Başkanlık Sistemi	69
1. Aslî Özellikler	69
2. Tali Özellikler	71
3. Başkanlık Sisteminde Yasama ve Yürütme Arasında Karşılıklı Etkileşim Araçları	72
Yarı-Başkanlık Sistemi	75
B. Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı: parlâmenter sistem	76
1. Aslî Özellikler	77
2. Tali Özellikler	80
3. Karşılıklı Etkileşim Araçları	81
4. Rasyonelleştirilmiş Parlâmentarizm.....	83

Bölüm 10 DEMOKRASİ

I. Demokrasi Teorileri	84
A. Normatif Demokrasi Teorisi	84
B. Ampirik Demokrasi Teorisi	85
II. Egemenliğin Kullanılması Bakımından Demokrasi Tipleri	89
A. Doğrudan demokrasi	89
B. Temsilî Demokrasi	91
C. Yarı-Doğrudan Demokrasi	93
1. Referandum	94
2. Halk Vetosu	95
3. Halk Teşebbüsü	95
4. Temsilcilerin Azlı	96

Bölüm 11 SEÇİMLER

I. Oy Hakkı	96
A. Oy Hakkının Şartları.....	97
B. Oy Hakkının İlkeleri	97
1. Genel Oy İlkesi.....	97
2. Eşit Oy İlkesi	97
3. Tek Dereceli Seçim veya Doğrudan Oy İlkesi	98
4. Bireysel Oy İlkesi	98
5. Kişisel Oy İlkesi	98
6. Gizli Oy İlkesi	99
7. Mecburi Oy İlkesi.....	100
8. Serbest Oy veya Seçimlerin Serbestliği İlkesi	100
9. Açık sayım ve Döküm İlkesi	101
10. Seçim Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü	101
II. Seçim Sistemleri	102
A. Çoğunluk Sistemi	103
1. Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi.....	103
2. İki-Turlu Çoğunluk Sistemi	104
B. Nispî Temsil Sistemi.....	104
- Nispî Temsil Sisteminde Seçim Barajları	107
Seçim Sistemlerinin Değerlendirilmesi.....	108

Bölüm 12 TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

I. Kavramlar.....	109
II. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınıflandırılması: Jellinek'in ÜÇLÜSÜ	111
1. Negatif Statü Hakları	111

2. Pozitif Statü Hakları	111
3. Aktif Statü Hakları	111
III. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	112
-Olağanüstü Hâllerde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması	113
III. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması	114
A. İç Koruma.....	114
B. Uluslararası Koruma.....	115
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi	115

İkinci Kısım TÜRK ANAYASA HUKUKU

Bölüm 13

OSMANLI ANAYASAL GELİŞMELERİ

I. Sened-i İttifak (1808)	118
II. Tanzimat Fermanı (1839).....	120
III. Islahat Fermanı (1856).....	121
IV. Kanun-u Esasî: Birinci Meşrutiyet (1876).....	122
A. Temel İlkeler	122
B. Temel Hak ve Hürriyetler	123
C. Devletin Temel Organları	123
1. Yasama Organı: Meclis-i Umumî	123
2. Yürütme Organı: Padişah ve Heyet-i Vükela	124
3. Yargı Organı	124
V. 1909 Kanun-u Esasî Değişiklikleri: İkinci Meşrutiyet.....	125

Bölüm 14

CUMHURİYET DÖNEMİ ANAYASAL GELİŞMELERİ

I. 1921 Anayasası	128
II. 1924 Anayasası	131
III. 1961 Anayasası.....	136
A. Olaylar.....	136
B. 1961 Anayasasının Hükümleri.....	137
C. 1961 Anayasasının Uygulanması.....	140
12 Mart Muhtırası	140
IV. 1982 Anayasasının Hazırlanması	141

Bölüm 15
TEMEL İLKELER

I. Cumhuriyetçilik İlkesi.....	143
II. Üniter Devlet ilkesi.....	144
III. İnsan Haklarına Saygılı Devlet İlkesi.....	145
IV. Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet.....	146
V. Demokratik Devlet İlkesi.....	148
Parti Yasakları.....	148
Parti Kapatma.....	150
VI. Lâik Devlet ilkesi.....	151
A. Din Hürriyeti.....	151
B. Din ve Devlet İşlerinin Ayrılığı.....	152
VII. Sosyal Devlet İlkesi.....	154
VIII. Hukuk Devleti.....	156
A. Hukuk Devletin Genel Gereklere.....	157
B. Hukuk Devletin Özel Gereklere.....	157

Bölüm 16
TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

I. 1982 Anayasasının Temel Hak ve Hürriyetler Sınıflandırması.....	160
1. Kişinin Hakları ve Ödevleri.....	160
2. Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler.....	161
3. Siyasî Haklar ve Ödevler.....	162
II. Olağan Dönemlerde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Sistemi.....	163
III. Olağanüstü Hal rejimlerinde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması.....	167

Bölüm 17
YASAMA ORGANI

I. TBMM Üyelerinin Seçimi.....	172
A. Milletvekili Seçilme Yeterliliği.....	172
B. Seçimlerin Başlangıcı.....	173
C. Ara Seçimler.....	173
D. Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi.....	174
E. Seçmen Olabilmenin Şartları (Seçme Yeterliliği).....	174
F. Seçim İlkeleri.....	175
G. Seçim Çevreleri.....	175
H. Adaylık.....	175
I. Seçim Sistemi.....	175
II. TBMM Üyelerinin Hukukî Statüsü.....	175

A. Milletvekilliği Sıfatının Kazanılması.....	176
B. Milletvekilliğinin Sona Ermesi	176
C. Milletvekilliğinin Düşmesi	176
1. Düşme Halleri	176
2. Düşme Kararının Yargısal Denetimi	177
D. Andiçme	177
F. Milletvekilliğiyle Bağdaşmayan İşler.....	178
G. Yasama bağışıklığı	178
1. Yasama Sorumsuzluğu.....	179
2. Yasama Dokunulmazlığı.....	180
H. Milletvekillerinin malî Statüsü	183
III. TBMM'nin İç Yapısı ve Çalışma Düzeni.....	184
A. TBMM'nin iç Yapısı.....	184
1. Başkanlık Divanı	184
2. Siyasî Parti Grupları.....	184
3. Danışma Kurulu	185
4. Komisyonlar	185
B. TBMM'nin Çalışma Düzeni.....	185
1. Zaman Birimleri	186
2. Toplanma, Tatil ve Ara Verme	186
3. Toplantı Yeter Sayısı	186
4. Karar Yeter Sayısı	186
5. Oylama Usûlleri	187
IV. TBMM'nin Görev ve Yetkileri	187
A. Kanun koymak	187
B. Hükûmeti Denetlemek.....	189
1. Soru	189
2. Genel Görüşme	190
3. Meclis Araştırması	190
4. Meclis Soruşturması.....	191
5. Gensoru	191
C. Bakanlar Kuruluna Kanun Hükümünde Kararname Çıkarma Yetkisi Vermek (Yetki Kanunu).....	192
D. Bütçe ve Kesin Hesap Kanun tasarılarını Görüşmek ve Kabul Etmek	192
D. Para Basılmasına Karar Vermek.....	193
E. Savaş İlanına Karar Vermek	194
F. Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasını Uygun Bulmak.....	194
G. Genel Ve Özel Af İlanına Karar Vermek	196
H. TBMM'nin Diğer Görev ve Yetkileri.....	196

Bölüm 18
YÜRÜTME ORGANI

I. Cumhurbaşkanı	198
A. Cumhurbaşkanının Seçimi	198
B. Cumhurbaşkanlığı Görevini Sona Erdiren Haller	200
C. Cumhurbaşkanına Vekâlet	200
D. Cumhurbaşkanının Görev ve Yetkileri	200
E. Cumhurbaşkanının Sorumluluğu ve Sorumsuzluğu	201
1. Cumhurbaşkanının Siyasî Sorumsuzluğu	202
2. Cumhurbaşkanının Cezaî Sorumluluğu	202
3. Cumhurbaşkanının Hukukî Sorumluluğu	203
F. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği	204
G. Devlet Denetleme Kurulu	204
II. Bakanlar Kurulu (Başbakan Ve Bakanlar)	205
A. Bakanlar Kurulu	205
1. Bakanlar Kurulunun Kuruluşu	205
2. Bakanlar Kurulunun Görevinin Sona Ermesi	206
3. Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkileri	208
4. Bakanlar Kurulunun Sorumluluğu	209
5. Geçici Bakanlar Kurulu	209
B. Başbakan	209
C. Bakanlar	210
1. Bakanların Göreve Atanması	210
2. Bakanların Görevlerinin Sona Ermesi	211
3. Bakanların Görev ve Yetkileri	211
4. Bakanların Sorumlulukları	212
a) Siyasî Sorumluluk	212
b) Cezaî Sorumluluk	212
c) Hukukî Sorumluluk	213
III. Hükûmet Sisteminin Niteliği	214
IV. Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri	216
A. Kanun Hükümünde Kararnameler	217
1. Olağan Dönem Kanun Hükümünde Kararnameleri	217
2. Sıkıyönetim ve Olağanüstü Hâl KHK'leri	218
B. Tüzükler	218
C. Yönetmelikler	219
D. Adsız Düzenleyici İşlemler	220
V. Olağanüstü Yönetim Usûlleri	221
A. Olağanüstü Hâl	221
1. Olağanüstü Hâl İlan Kararı	221
2. Olağanüstü Hâl İlanının Sonuçları	222
B. Sıkıyönetim	223
1. Sıkıyönetim İlan Kararı	223
2. Sıkıyönetim İlanının Sonuçları	225

Bölüm 19 YARGI ORGANI

(Türkiye’de Yargı Kolları Ve Yargıya Hâkim Olan Temel İlkeler)

I. Türkiye’de Yargı Kolları.....	228
A. Anayasa Yargısı	228
B. Adli Yargı.....	228
C. İdarî Yargı	229
D. Askerî Ceza Yargısı.....	230
E. Askerî İdarî Yargı: Askerî Yüksek İdare Mahkemesi (AYİM).....	230
F. Uyuşmazlık Yargısı: Uyuşmazlık mahkemesi	231
II. Yargı Organına Hâkim Olan Temel İlkeler.....	231
A. Hâkimlerin Bağımsızlığı İlkesi.....	232
B. Hâkimlik Teminatı.....	232
C. Hâkimlerin Özlük İşleri: Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu	232

Bölüm 20 ANAYASA YARGISI

I. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu (Üyeler)	234
II. Anayasa Mahkemesinin Görev Ve Yetkileri.....	235
III. Anayasa Mahkemesinin Denetimine Tâbi Normlar.....	237
IV. Anayasa Mahkemesinin Denetimine Tâbi Olmayan Normlar ve İşlemler.....	237
V. Anayasa Mahkemesinin Denetiminin Kapsamı	238
A. Şekil Bakımından Denetim.....	238
B. Esas Bakımından Denetim.....	238
VI. Anayasaya Uygunluk Denetimi Şekilleri (Denetim yolları).....	239
A. Soyut Norm Denetimi (İptal Davası).....	239
B. Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu).....	240
VII. Anayasa Mahkemesi Kararları	241
VIII. Anayasa Mahkemesinin Çalışma ve Yargılama Usûlü	242

Bölüm 21 ANAYASANIN DEĞİŞTİRİLMESİ

I. Teklif.....	243
II. Görüşme.....	244
III. Karar	244
IV. Onay	244

Bibliyografya.....	249
Dizin	253

Bölüm 1

ANAYASA HUKUKUNUN

BİLGİ KAYNAKLARI*

“Anayasa hukukunun bilgi kaynakları” anayasa hukuku kural-
larının bulunacağı yerleri ve bunların kapsamı hakkında bilgi
edinilecek belgeleri ifade eder. Anayasa hukukunun başlıca bilgi
kaynakları şunlardır:

I. ANAYASALAR

Şüphesiz anayasa hukukunun bilgi kaynakları arasında en
önemlisi anayasalardır.

A. Türk Anayasaları.- Aşağıda onüç ve ondördüncü bölüm-
lerde ayrıntılarıyla göreceğimiz gibi Türkiye’de şimdiye kadar
1876, 1921, 1924, 1961 ve 1982’de olmak üzere beş adet anayasa
kabul edilmiş ve bunların her birinde de pek çok değişiklik yapılmıştır.
Bu Anayasaların ve keza bunlarda yapılan değişikliklerin
metinleri, birer **resmî kaynak** olan *Düstur*, *TBMM Tutanak Dergisi*
ve *Resmî Gazetede* yayınlanmaktadır. *Resmî Gazetenin* 2000 yılından
beri olan sayılarına ücretsiz olarak <http://rega.basbakanlik.gov.tr>
adresinden ulaşılabilir.

Resmî kaynakların dışında **özel kişilerin yaptığı anayasa derlemeleri** de vardır. Şu derlemede eski anayasalarımız da bulunmaktadır: Suna Kili ve Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri*, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000 (Bu derleme, 1808’den bu yana bütün Türk Anayasalarını ve anayasal belgelerini içer-

---

* Bu bölüm, Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 4. Baskı, 2009, s.1-11’den özetlenmiştir. Bu konuda daha geniş bilgi edinmek ve tam dipnotlar için oraya bakınız.

mektedir). Nihayet Türk anayasalarının metinlerine çeşitli internet sitelerinden de ulaşılabilir. 1982 Anayasasının metnine <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/> ve www.tbmm.gov.tr/Anayasa.htm adreslerinden ulaşılabilir. 1808'den bu yana Türk anayasa metinlerine ve anayasal belgelerine ise www.anayasa.gen.tr/'den ulaşılabilir.

B. Yabancı Anayasalar.- Maalesef Dünya anayasalarının metinlerini içeren Türkçe bir kaynak yoktur. Bununla birlikte, bazı ülkelerin Anayasalarını içeren eski ve yeni şu derlemeleri sayabiliriz:

1. Server Tanilli (der.), *Anayasalar ve Siyasal Belgeler*, İstanbul, Cem Yayınları, 1976, 668 s.
2. Yaşar Gürbüz (der.), *Anayasalar*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1981, 493 s.
3. Hasan Tunç (der.), *Türkiye'ye Komşu Devletlerin Anayasaları*, Ankara, Asil Yayın, 2008, 315 s.

İnternet sayesinde yabancı anayasaların son metinlerine İngilizce olarak ulaşmak mümkündür. Örnek olarak şu iki siteden yararlanılabilir:

1. ICL: International Constitutional Law (A. Tschentscher): www.oefre.unibe.ch/law/icl/index.html
2. "Constitution Finder" (John Paul Jones, The T.C. Williams School of Law, University of Richmond): <http://confinder.richmond.edu/>

II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

Anayasa hukukunun bilgi kaynaklarının ikincisi Anayasa Mahkemesi kararlarıdır.

1. Türk Anayasa Mahkemesi kararları *Resmî Gazetede* ve *Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisinde* bulunmaktadır. Türk Anayasa Mahkemesi kararlarına www.anayasa.gov.tr adresinde bulunan Anayasa Mahkemesinin resmî internet sitesinden de ulaşmak mümkündür.

2. Yabancı anayasa mahkemesi kararlarına kendi orijinal dillerinde veya çoğunlukla İngilizce çevirilerine de İnternette ulaşmak mümkündür. Örneğin ABD Yüksek Mahkemesi kararlarına www.findlaw.com/casecode/supreme.html adresinden; Fransız Anayasa Konseyi kararlarına www.conseil-constitutionnel.fr adresinden Alman Federal Anayasa Mahkemesi kararlarına da www.bverfg.de/en/index.html adresinden ulaşılabilir.

III. BİLİMSEL ESERLER

Anayasa hukukunun üçüncü bilgi kaynağı anayasa hukuku alanında yazılmış bilimsel eserlerdir. Burada bu alanda yazılmış kitapların bir listesini yapmak haliyle mümkün değildir. Ancak bunlardan en önemli olanlarına bir iki örnek aşağıda verilmiştir:

- ERDOĞAN (Mustafa), *Anayasa Hukuku*, Ankara, Orion Yayınları, 4. Baskı, 2007, 320 s.
- GÖZLER (Kemal), *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Bursa, Ekin Kitabevi, 7. Baskı, 2009, 656 s.
- GÖZLER (Kemal), *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, Bursa, Ekin Kitabevi, 4. Baskı, 2009, 256 s.
- KABOĞLU (İbrahim Ö.), *Anayasa Hukuku Dersleri*, İstanbul, Legal Yayıncılık, 4. Baskı, 2009, 368 s.
- ÖZBUDUN (Ergun), *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, 2008, 457 s.
- SABUNCU (Yavuz), *Anayasaya Giriş*, Ankara, İmaj Yayıncılık, 12. Baskı, 2007, 403 s.
- TANÖR (Bülent) ve YÜZBAŞIOĞLU (Necmi), *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta Yayınları, 6. Baskı, 2006, 528 s.
- TEZİÇ (Erdoğan), *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, 12. Baskı, 2007, 456 s.

V. İNTERNET KAYNAKLARI

Aşağıdaki internet sitelerinden anayasa hukuku hakkında çeşitli bilgiler edinilebilir:

A. “Türk Anayasa Hukuku Sitesi” (www.anayasa.gen.tr).- Kemal Gözler tarafından hazırlanan bu sitede, Türk anayasa metinleri, yabancı anayasa metinleri için linkler, anayasa hukuku alanındaki bazı kanun metinleri, yerli ve yabancı yüksek mahkeme kararlarını bulmak için linkler bulunmaktadır. Keza bu sitede anayasa hukukunun belli başlı konuları kısaca olsa da işlenmektedir.

B. “Yaşayan Anayasa” (www.yasayananayasa.ankara.edu.tr).- Bu site Levent Gönenç, Ozan Ergül ve Ersoy Kontacı tarafından hazırlanmaktadır. Anayasa hukuku alanındaki güncel gelişmeler bu siteden izlenebilir. Anayasa hukukuyla ilgili bir olay arandığında bu siteye başvurulması yerinde olur.

DAHA FAZLASI İÇİN

Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin Kitabevi Yayınları, 1999, s.1-130. • Yaşar Karayalçın, *Hukukda Öğretim-Kaynaklar-Metod: Problem Çözme*, Ankara, BTHAE Yayınları, Dördüncü Baskı, 1994. ■

Bölüm 2

ANAYASA HUKUKU KAVRAMI*

I. TERMİNOLOJİ

Anayasa.- Türkçede “anayasa” kelimesi, “ana” ve “yasa” kelimelerinden oluşmuş bir bileşik kelimedir. “Yasa” kanun demek olduğuna göre, “anayasa”, kelime olarak, “ana kanun” veya “kanunların anası” gibi bir anlama geliyor. Anayasa kelimesinin İngilizce ve Fransızcadaki karşılığı *constitution* (İngilizce “*konstituşn*”, Fransızca “*konstitüsyon*” okunur) kelimesidir ve bu kelime “ana kanun” demek değil, anlam olarak “oluşum”, “kuruluş”, “teşkilat” demektir.

Türkçede “anayasa” terimi yerine eskiden, “kanun-u esâsî” ve “teşkilât-ı esâsiye kanunu” terimleri de kullanılmıştır. Örneğin 1876 Anayasasının resmî adı “Kanun-u Esâsî”, 1921 ve 1924 Anayasalarınınkini ise “Teşkilât-ı Esâsiye Kanunu”dur. 1961 Anayasasından itibaren ise “Anayasa” terimi kullanılmaktadır.

“Anayasa Hukuku”.- Bu kitabın incelediği hukuk dalına Günümüz Türkçesinde “anayasa hukuku” denmektedir. Türkiye’de 1930’lu yılların sonuna kadar “anayasa hukuku” terimi yerine “hukuk-u esâsiye” terimi; 1930’lu yılların sonlarından itibaren “esas teşkilât hukuku” terimi kullanılmıştır. Bu terim 1960’lardan itibaren terk edilmiştir. Anayasa hukuku teriminin günümüzde genel kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Aslında

---

* Bu bölüm, Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş*, Bursa, Ekin, 4. Baskı, 2009, s.12-20’den özetlenmiştir. Daha geniş bilgi için oraya bakılabilir.

“anayasa hukuku” terimi eleştiriye açık bir tabirdir. Yasa, kanun demek olduğuna göre, anayasa hukuku “ana kanun hukuku” demek oluyor. Oysa hukuk, kanundan ibaret bir şey değildir. Kanun, hukukun kendisi değil, konusudur. Nasıl medenî hukuka “medenî kanun hukuku”, ceza hukukuna “ceza kanunu hukuku” demek yanlış ise, bu hukuk dalına da “ana yasa hukuku demek” yanlış olur. Nitekim İngilizce ve Fransızcada “anayasa hukuku” terimi yerine kullanılan *constitutional law / droit constitutionnel* terimleri “ana kanun hukuku” değil, “kuruluş hukuku”, “teşkilat hukuku” anlamına geliyor. Aşağıda göreceğimiz gibi zaten anayasa hukuku, devletin kuruluşunu, devletin temel teşkilatını inceleyen bir hukuftur. O nedenle bu hukuk dalına “kuruluş hukuku”, “teşkilat hukuku” demek aslında daha doğrudur. Ancak gel gelelim, yanlış da olsa, anayasa hukuku tabiri, günümüzde o derece yerleşmiştir ki, bu tabiri kullanmaktan başka bir yol kalmamıştır.

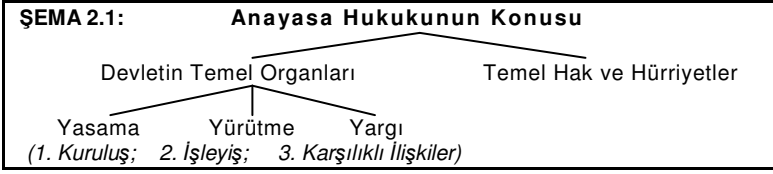
II. ANAYASA HUKUKUNUN TANIMI

Birçok yazar, anayasa hukukunu çok değişik şekillerde tanımlıyorsa da bu tanımların ortak özelliklerinden hareketle şöyle bir anayasa hukuku tanımı yapılabilir:

TANIM.- Anayasa hukuku, yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu, işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen bir hukuk bilimi dalıdır.

Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere, anayasa hukukunun belli başlı iki veçhesi vardır: Bunlardan birincisi devletin temel organlarıyla, ikincisi ise vatandaşların temel hak ve özgürlükleriyle ilgilidir. Birinci veçhesinde anayasa hukuku, yasama, yürütme ve yargıdan oluşan devletin temel organlarının, bir yandan *kuruluşunu*, diğer yandan *işleyişini* ve bu organların arasındaki *karşılıklı ilişkilerini* incelemektedir. İkinci veçhesin-

de ise anayasa hukuku, vatandaşların devlet karşındaki *temel hak ve özgürlüklerini* incelemektedir.

III. NİÇİN ANAYASA HUKUKU ÖĞRENMEMİZ GEREKLİ?

İlk bakışta anayasa hukukunun, sadece devletin temel organlarında görev alan kişileri, yani cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar, milletvekillerini ve özellikle de anayasa mahkemesi üyelerini ve hukukçuları ilgilendirdiği düşünülebilir. Ancak, bu düşünce doğru değildir. Anayasa hukuku sadece bu kişileri değil, herkesi, bütün vatandaşları ilgilendiren bir hukuk dalıdır. Çünkü vatandaşların temel hak ve hürriyetleri anayasalarda düzenlenmiş ve güvence altına alınmıştır. Gerek bizde, gerek yabancı ülkelerde verilmiş anayasa mahkemesi kararlarına bakıldığında, anayasa hukukunda içtihat teşkil eden pek çok önemli kararın sıradan vatandaşların yaşadığı gerçek hayat hikayelerinden kaynaklandığına şahit oluruz. İki örnek verelim:

ABD'den Bir Örnek.- ABD Yüksek Mahkemesinin 1954 tarihli *Brown v. Board of Education of Topeka* kararına (347 U.S. 483) kadar ABD'nin pek çok eyaletinde, bu arada Kansas'ta zenci çocuklar, beyaz çocukların gittiği okullara gidemiyordu. 1951 yılında Kansas Eyaleti Topeka şehrinde ilkokul öğrencisi bir zenci kız çocuğu olan Linda Brown, zenci okuluna değil, beyaz okuluna gitmek istedi. Ancak okula alınmadı. Bunun üzerine kızın babası okul idaresine karşı dava açtı. Bu davanın temyiz incelemesinde ABD Yüksek Mahkemesi beyaz çocuklar ile zenci çocukların ayrı okullara gitmesinin anayasa aykırı olduğuna karar verdi ve böylece, bu karardan sonra, zenci çocuklar da, beyaz çocukların gittiği okullara gitmeye başladı. Görüldüğü gibi bu olaydaki anayasa hukuku, ilkokul çocuklarını bile ilgilendirmektedir.

Türkiye'den Bir Örnek.- Türk Anayasa Mahkemesinin 29 Kasım 1990 tarih ve E.1990/30 ve K.1990/31 sayılı kararına (*AMKD*, Sayı 27, c.I, s.48-64) konu teşkil eden olayda, İzmir’de şarkıcılık yapmak isteyen bir kadına, kocası izin vermemiş, kadın bu sefer izin alabilmek için İzmir 4’üncü Sulh Hukuk Mahkemesinde dava açmıştır. Davayı hakim reddetmesi gerekiyordu. Çünkü o zaman yürürlükte olan 1926 tarihli eski Türk Medenî Kanununun 159’uncu maddesi, evli kadının çalışabilmesi için kocasının iznini almasını öngörüyordu. Ancak hakim bu davayı reddetmemiş, eski Medenî Kanunun bu maddesinin Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurmuş, Anayasa Mahkemesi de 29 Kasım 1990 tarih ve E.1990/30 ve K.1990/31 sayılı kararıyla eski Türk Medenî Kanununun 159’uncu maddesinin Anayasaya aykırı olduğuna karar verip bu maddeyi iptal etmiştir. Böylece şarkıcılık yapmak isteyen İzmirli kadın şarkıcılık yapabilmiş ve Anayasa Mahkemesinin bu karardan sonra da Türkiye’de çalışmak isteyen kadınlar, kocalarından izin almadan çalışabilmişlerdir. Görüldüğü gibi bu davada uygulanan anayasa hukuku, devletin temel organlarını değil, bütün kadınları ilgilendiren bir anayasa hukukudur.

Yukarıdaki örneklerden görüldüğü gibi, anayasa hukuku, sadece bir kaç kişiyi değil, herkesi, neredeyse bütün vatandaşları ilgilendiren bir hukuk dalıdır. O nedenle, anayasa hukuku sadece hukukçular tarafından değil, bütün vatandaşlar tarafından belirli bir ölçüde bilinmesi gereken bir hukuk dalıdır.

IV. ANAYASA HUKUKUNUN KISIMLARI

Anayasa hukuku kendi içinde “anayasa hukukunun genel esasları” ve “Türk anayasa hukuku” şeklinde bir ayrıma tâbi tutulmaktadır.

1. Anayasa Hukukunun Genel Esasları.- “Anayasa hukukunun genel teorisi” ismi de verilen “anayasa hukukunun genel esasları” inceleme konusuna belirli bir ülkenin anayasasının kurallarından bağımsız olarak, genel ve soyut düzeyde yaklaşır. Anayasa hukukunun genel esasları, bütün anayasa düzenleri için geçerli, genel, soyut ve evrensel düzeyde açıklamalarda bulunur. Örneğin parlâmenter sistem konusuna, 1949 Alman Anayasasının hükümlerine göre değil, genel, soyut düzeyde yaklaşılır,

bu sistemin uygulandığı diğer ülkeler de göz önüne alınarak hepsi için geçerli olan ortak özellikler saptanırsa bir genel esaslar çalışması yapılmış olur. Anayasa hukukunun genel esasları çalışmalarında varılan sonuçlar, Almanya için olduğu kadar, İngiltere, İspanya, İtalya gibi parlâmenter sistemi uygulayan diğer ülkeler için de geçerli olur.

Anayasa hukukunun genel esasları kısmında işlenen konular arasında şunlar sayılabilir: Anayasa kavramı, anayasacılık hareketleri, kurucu iktidar, kuvvetler ayrılığı, kuvvetler ayrılığına göre hükümet sistemleri (meclis hükümeti, başkanlık rejimi, parlâmenter rejim), kanunların anayasaya uygunluğunun denetimi, egemenlik kavramı, egemenliğin yapısına göre devlet çeşitleri (tek devlet-federal devlet), egemenliğin kaynağına göre devlet şekilleri (cumhuriyet-monarşi), demokrasi teorisi, demokrasi anlayışları, devlet iktidarının kullanılması bakımından demokrasi tipleri (doğrudan demokrasi, yarı-doğrudan demokrasi, temsili demokrasi), seçim sistemleri, seçim ilkeleri, temel hak ve hürriyetler, vb.

2. Türk Anayasa Hukuku.- Anayasa hukukunun “Türk anayasa hukuku” kısmı, incelediği konuyu, Türkiye’de yürürlükte bulunan pozitif hukuk kuralları çerçevesinde ele alır. Bu konuyu düzenleyen hukuk kurallarının anlam ve içeriği ile ilgili sistematik açıklamalarda bulunur. Türk anayasa hukukunun yaklaşım tarzı hukuk dogmatığı yaklaşım tarzıdır. Örneğin yasa organı 1982 Türk Anayasasının 75-100’üncü maddelerinin hükümlerine göre incelenirse bir Türk anayasa hukuku çalışması yapılmış olur.

Anayasa hukukunun Türk anayasa hukuku kısmında genellikle, ilk başta Türkiye’de anayasacılık hareketlerinin tarihsel gelişimini tanıtmak üzere, kısaca, Osmanlı devlet düzeni, 1808 Sened-i İttifak, 1839 Tanzimat Fermanı, 1856 Islahat Fermanı, 1876 Kanun-ı Esasisi, 1908 Kanun-ı Esasi değişiklikleri, 1921 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu, 1924 Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ve 1961 Anayasası üzerinde durulur. Daha sonra 1982 Anayasası

nın kurduğu anayasal düzenin incelenmesine geçilir. Burada il-könce, Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkeleri olarak, cumhu-riyetçilik, Atatürk milliyetçiliği, lâiklik, demokratik devlet, in-san haklarına saygılı devlet, hukuk devleti, sosyal devlet ilkeleri incelenir. İlkelerden sonra anayasanın kurduğu temel hak ve özgürlükler düzeni incelenir. Burada anayasanın tanıdığı özgür-lükler verilir. Özellikle bu özgürlüklerin normal ve olağanüstü dönemlerde sınırlandırılması sistemi açıklanır. Daha sonra dev-letin temel kuruluşunun incelenmesine geçilir. Burada yasama, yürütme ve yargı organlarının kuruluşları ve fonksiyonları ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri açıklanır. Türk anayasa hu-kuku kitapları genellikle, devletin temel organlarından yargının içinde bulunan Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve işleyişinin ağırlıklı olarak incelendiği bir bölüm ile sona erer.

* * *

Bu ayrıma paralel olarak bizim kitabımız da iki kısma ayrıl-mıştır. 1 ilâ 12'nci bölümlerde "anayasa hukukunun genel esasla-rı", 13 ilâ 22'inci bölümlerde "Türk anayasa hukuku" konuları in-celenmiştir.

ŞEMA 2.1:

ANAYASA HUKUKU

ANAYASA HUKUKUNUN GENEL ESASLARI

Bölüm 1: Anayasa Hukukunun Kaynakları
 Bölüm 2: Anayasa Hukuku Kavramı
 Bölüm 3: Anayasa Kavramı
 Bölüm 4: Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Denetimi: Anayasa Yargısı
 Bölüm 5: Kurucu İktidar
 Bölüm 6: Devlet Kavramı
 Bölüm 7: Devlet Şekilleri I: Monarşi-Cumhuriyet
 Bölüm 8: Devlet Şekilleri II: Tek Devlet-Bileşik Devlet
 Bölüm 9: Hükümet Sistemleri
 Bölüm 10: Demokrasi
 Bölüm 11: Seçimler
 Bölüm 12: Temel Hak ve Hürriyetler

TÜRK ANAYASA HUKUKU

Bölüm 13: Osmanlı Anayasal Gelişmeleri
 Bölüm 14: Cumhuriyet Dönemi Anayasal Gelişmeleri
 Bölüm 15: Temel İlkeler
 Bölüm 16: Temel Hak ve Hürriyetler
 Bölüm 17: Yasama Organı
 Bölüm 18: Yürütme Organı
 Bölüm 19: Yargı Organı
 Bölüm 20: Anayasa Yargısı
 Bölüm 21: Anayasanın Değiştirilmesi

DAHA FAZLASI İÇİN

Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Metodolojisi*, Bursa, Ekin, 1999, s.131-140. •
 Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, Beta, Beşinci Bası, 1998, s.1-2. ■